

легенд. У романі знаходимо чимало «космічних» образів. Перший розділ навіть зветься «Як на Марсі». Роздуми про «високі матерії» І. Григурко завжди «зрівноважує» цікавими, вихопленими з життя деталями, «приземлює». І читач вірить письменникові.

Проблеми, до яких звертається І. Григурко, викликані не тільки поверховими віяннями бурхливого часу, їх діапазон вимірюється за значно глибшою шкалою цінностей: морально-етичні аспекти існування людини, її стосунки з навколишнім світом, психологія поведінки, феномен людського буття. Письменник прагне показати становлення людської особистості у процесі духовного зростання людини, пошуку свого місця в житті. Героями його романів стали сучасні молоді люди. Важко погодитись зі словами Івана Григурка в тих випадках, коли він називав себе журналістом у літературі. Ні, він був художником слова.

Підсумовуючи, слід зазначити, що письменник вимірює становлення людської особистості за найвищою шкалою цінностей: морально-етичні аспекти існування людини, її стосунки з навколишнім світом, психологія поведінки, феномен людського буття. Головне ж, що герої цього роману позначені прикметами часу, тривогами нашої планети. Своєю повсякденною працею вони творять історію, замріяно дивляться в майбутнє. І вчать нас, читачів, доброти, уваги до

людини. Не так багато у нашій прозі помітних творів про формування характеру молоді людини. І. Григурко дослідив такий характер в умовах непростого часу. Отож герої Григуркових творів приваблюють своїм пошуком справжніх орієнтирів. Вони бунтують проти споживацького ставлення до життя, бездуховності, байдужості, сучасні нам своїми тривогами й помислами і залишатимуться й надалі серед тих літературних героїв, які можуть стати читачеві порадиниками в житті і надихатимуть науковців до роздумів.

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин – М.: Искусство, 1979. – 441 с.
2. Гинзбург Л. О литературном герое / Л. Гинзбург. – Л.: Сов. писатель, 1979. – 222 с.
3. Голубева З.С. Нові грані жанру: сучасний український роман / З.С. Голубева – К.: Рад. письменник, 1978. – 161 с.
4. Григурко І. Канал. Роман / І. Григурко. – К.: Молодь, 1974. – 207 с.
5. Дончик В.Г. Український радянський роман: Рух ідей і форм / В.Г. Дончик – К.: Дніпро, 1987. – 427 с.
6. Ільницький М. Від епічності до ... епічності / М. Ільницький // Дніпро. – 1980. – №12. – С. 137–148.
7. Кравченко А. Еволюція справжнього і мнима / А. С. Кравченко // Діалектика художнього пошуку. – К., 1989. – С. 175–206.
8. Панченко В.Є. Віч-на-віч з епохою: Літературно-критичний нарис / В.Є. Панченко – К.: Рад. письменник, 1987. – 246 с.
9. Старовойт Л. Письменники Миколаївщини / Л. Старовойт. – Миколаїв: «Іліон», 2007. – 132 с.

Андрій Гурдуз

Роман Дари Корній “Гонимарник”: місце в мистецькому контексті з погляду традиції й новаторства

У статті аналізуються основні аспекти міфопоетики роману Дари Корній “Гонимарник” у контексті літературної традиції й новаторства. Продемонстровані системні сходження текстів роману і ряду знакових зарубіжних творів, доведено перебування “Гонимарника” в руслі національної традиції. Акцентовано, що в силу ряду оригінальних рішень, зокрема, інтерпретації легендарно-міфологічного матеріалу, роман Дари Корній можна вважати успішним кроком на шляху пошуків українською літературою національної міфотворчості.

The main aspects of mythopoetics of the novel by Dara Korniy : “The Clouds Persecutor” are analysed in the literary tradition and innovation context in this article. The system similarities of the texts of this novel and a row of sign foreign literary works are shown, “The Clouds Persecutor” finding in the national tradition direction is proved. It is accented that by reason of the row original decisions, in particular the storied-mythological material interpretation, Dara Korniy’ novel may be consider as a successful Ukrainian literature step in the national myth-creative activity quest.

У контексті полеміки про пошуки нових шляхів розвитку української літератури все частіше звучить підтримувана і дослідниками, й письменниками думка про те, що чи не найбільш продуктивною й потужною у вітчизняному мистецтві слова є сфера фантастики й фентезі [9]. Підтверджує це положення світове визнання доробку численних українських авторів (М. і С. Дяченків, В. Васильєва, А. Валентинова, В. Свєржина, А. Дашкова й ін.) і, зокрема, панівне

місце вітчизняних фантастичних і фентезійних творів у друкованій продукції Росії, починаючи з середини 1990-х рр. [22]. Потреба формування при цьому фентезійного корпусу, базованого на власне українському матеріалі, підкреслюється особливо [9] як наступний, неучнівський етап еволюції національного митця, крок до необхідної в українській літературній системі власної оригінальної міфотворчості [8, с.6]. Відповідно пріоритетним стає розгляд кожного нового твору

галузі (циклу творів і под.) з точки зору врахування автором особливостей національної традиції й зарубіжного досвіду та водночас долання пропонованих ними стереотипів під час ренаратції аспектів давньоукраїнської міфології й фольклору, міфологізації різних сфер життєдіяльності суспільства тощо.

Саме з позицій традиції й новаторства аналізуємо роман Дари Корній (Мирослави Замойської) “Тонихмарник” (2010), статус якого в сучасній українській літературі полемічний. Для з’ясування ключових аспектів традиції й новаторства в названому творі, що є метою пропонованої розвідки, важливі а) висвітлення співвідносності роману (й вірогідних її причин) з помітними сучасними творами цього жанрового спрямування; б) обговорення ознак перебування “Тонихмарника” в руслі національної літературної традиції і в) новаторських рішень письменниці відносно попереднього літературно-мистецького досвіду жанру.

Загалом “Тонихмарник” був прийнятий національним критиком і читачем (зокрема, III премія Всеукраїнського конкурсу романів, кіносценаріїв та п’єс “Коронація слова – 2010”, премія “Відкриття себе” (ім. В. Савченка) Міжнародної асамблеї фантастики “Портал-2011”, численні схвальні відгуки й рецензії, які в більшості надто емоційні й, на жаль, містять замало літературознавчого аналізу, – К. Соснюк і Ю. Железної, Н. Ліщинської, Т. Тарасенко й ін. [21]), але через часто проводжувані паралелі з вампірським романним циклом С. Майєр “Сутінки” 2005-2010 рр. став сприйматися як його український варіант. На нашу думку, неофіційно закріплене за Дарою Корній після виходу “Тонихмарника” звання української Стефані Майєр [14], [21] виглядає так само поспішним, як і положення про те, що в світовій літературі постаті закоханих Едварда Каллена і Белли Свон із тетралогії “Сутінки” вже стали врівень з образами Адама і Єви, Ромео і Джульєтти, Скарлетт О’Хари і Ретта Батлера [20]. Очевидно, для останнього вказаного твердження недостатньо миттєвої популярності твору серед кола читачів певної вікової категорії: багато про що можуть свідчити визначення новаторства американської саги в корпусі аналогічної прози – вампіріани як складової містико-фентезійного напрямку, оцінка природи відносин головних героїв “Сутінків”. Не будучи співмірним із “Сутінками” за масштабністю описуваних подій, рівнем художності тощо, значно відрізняючись за проблемно-тематичним комплексом і побудований на українському легендарно-міфологічному матеріалі з відповідною топікою зображення й дотриманням вітчизняних традицій міфопоетики, виявляючи ознаки системних запозичень із ряду творів (зокрема, українських), “Тонихмарник” навряд чи може вважатися вітчизняним варіантом циклу далеко не взірцевого митця [10], [23], не є механічним

наслідуванням зарубіжного художнього досвіду (що думки про таке копіювання навією, скажімо, “Обитель героїв” тандему Г. Л. Олді 2004-2005 рр. щодо “Варт” С. Лук’яненка (і В. Васильєва)).

Працюючи певний час у жанрі фентезі (наступний роман авторки “Зворотний бік світла” розширює її художні пошуки у сфері дохристиянських вірувань українців) і належно орієнтуючись у цій літературній сфері [21], Дара Корній водночас стверджує, що не читала “Сутінки” (“Ніхто ні в кого не списував. [...] ...Стефані Майєр я не читала... Я, чесно, пробувала, але воно мені не пішло. А те, що порівнюють, я вже, знаєте, звикла” [15]) й заперечує будь-які паралелі її роману з американським творінням: “У Стефані Майєр своя історія, у мене – своя” [15] (парадоксально при цьому звучить зізнання львівської авторки: “Моя донька зачитувалась вампірськими сагами Майєр і щоразу із запалом переказувала мені їх сюжети” [цит. за: 14]). В історії фантастики й фентезі, дійсно, наявні випадки дивовижної подібності оригінальних творів різних митців, коментовані самими авторами [детальніше див.: 3, с. 187]. Не виключаючи таку можливість у цьому разі, додамо, що факт виявлення “Тонихмарником” певних різнорівневих сходжень із творінням С. Майєр може зумовлюватись тим, що обидві авторки під час написання своїх книг послуговувались спільними, прийнятими для літератури вказаної тематики й популярними в сучасному мистецтві моделями образів, сюжету тощо. Ті самі причини дозволяють припускати можливість запозичень Дарою Корній і з інших зарубіжних творів, зокрема сучасної кінопродукції (в тексті оговорюються “Планета мавп” реж. Т. Бертона 2001 р., “Троя” реж. В. Петерсена 2004 р., “Скафандр і метелик” реж. Дж. Шнабель 2007 р., згадано Фредді Крюгера з циклу “Жах на вулиці В’язів” тощо) – особливо з тетралогії (на період написання “Тонихмарника” – трилогії) “Інший світ” 2003-2012 рр., що виявляє значні подібності з романом на рівні сюжету й системи образів (до речі, в ньому згадані “перевертні із голлівудських фільмів чи з українських казок про вурдалаків” [13, с. 305]). Фінал “Тонихмарника” принципово повторює заключні акорди драми “Диявол і пані Д.” (у буквальному перекладі з німецької – “Великий Багароцці”) реж. Б. Айхінгера 1999 р., знятої за однойменним романом Х. Крауссера 1997 р.

Сам же вампірський цикл С. Майєр, написаний за правилами і згідно зі стилістикою свого тематичного напрямку, хоч і використовує дещо видозмінені прийняті в рамках жанру образні й сюжетні моделі, не містить нового програмового в соціально-культурному плані імперативу – особливого метаповідомлення, за Б. Майєром [19, с. 105-106], як-от “Варти” С. Лук’яненка (і В. Васильєва), науково-фантастична “Матриця” реж. Е. і Л. Вачовських і под., – тобто ідейно не піднімається вище за

подібні їй містичні (вампірські) чи, ширше, науково-фантастичні твори (як приклад, із співвідносних у цьому сенсі “Сутінкам” сучасних культурних явищ назвемо американський же “Інший світ”). Тимчасом як цілком конкретну напругу соціально-культурного плану несе в собі піднесення американською письменницею традиційних образів негативної семантики, зокрема, вампірів, тенденцію до чого спостерігаємо вже не перше десятиліття (детальніше див.: [6, с. 53], [7, с. 64], [19, с. 109]).

Тип розвитку подій у “Гонихмарнику” нагадує видозмінену сюжетну канву “Сутінків”, образи ж головних героїв за рядом характеристик (зокрема, мотивацією стосунків і життєвих завдань) відрізняються від ключових постатей творіння С. Майєр. Порівняно з “американською Джоан Ролінг” Дара Корній (у силу хоча б значно меншого обсягу “Гонихмарника”) перипетії прописує набагато простіше, більшу увагу приділяє звичайним людям і не принижує їх світ відносно світу надприродних істот, робить спробу ренаратії українського язичницького міфу з аранжуванням елементів інших національних міфологій (за приклад цього може слугувати епізод перебування Аліни в безчассі), привносить властиве українській душі пантеїстичне переживання світу. Можливо, з останнім пов’язано й вибір ключового для твору містичного образу – гонихмарника, дводушника, частини живої природи (а не, скажімо, вампіра – за визначенням мертвої ірраціональної сутності). Хоча, як жарт, звучить у романі: “Слухай, Кажане, ти випадково не вампір..?” [13, с. 251].

Про перебування “Гонихмарника” в руслі української літературної традиції свідчать наявні в його тексті системні художні вирішення, притаманні ряду вітчизняних класичних і новіших творів. Природа міфопоетики “Гонихмарника” співвідносна з аналогічною характеристикою “Тіней забутих предків” М. Коцюбинського і “Лісової пісні” Лесі Українки; у романі поєднано аспекти обох цих творів. Так, із повістю М. Коцюбинського (Дара Корній неодноразово вживає слово “сонцепоклонник”) роман споріднює передусім подібність ряду елементів сюжету: це, зокрема, історія стосунків у карпатському селі родів Градобурів і Григоренків, яка отримує продовження у Львові й так певно осучаснюється порівняно з “Тінями...”. Не без претензії в романі згадано Ромео і Джульєтту, що в даному контексті можна сприймати як натяк на Івана і Марічку – “карпатських Ромео і Джульєтту” (П. Колесник). На репліку Петра, друга героїні: “Ну, як малі діти (Аліна і Сашко. – А. Г.)! Теж мені Капулетті та Монтеккі, Ромео та Джульєтта” [13, с. 251], – слідує характерна відповідь-роздум: “Який він зараз близький до істини, думаючи, що дуже влучно жартує” [13, с. 251]. Аналогічно тому, як протиставляються образи Івана й Марічки в “Тінях...” на рівні міфологем вогню і води, що

відповідають у повісті чоловічому й жіночому початкам [5, с. 117-118], у “Гонихмарнику” протиставлені образи жінок роду Аліни й чоловіків роду Сашка відповідно на рівні міфологем землі (перші) та повітря, вогню і води (другі).

Наслухання головною героїнею флюари Кажана-гонихмарника (з наступною хвилиною натхнення) співвідносне з епізодом “Тіней...”, коли Іван бачить щезника (що істоту згадано й Дарою Корній [13, с. 59]) і впізнає у співі його флюари власну мелодію, яку доти ніяк не міг віднайти: так природа ніби підказує, “розшифровує” бажану Іваном мелодію, “яка так довго і невловимо вилась круг його вуха” [16, с. 181]. Те, що саме гра гонихмарника надихає Аліну на малювання, підкреслено словами: “...Кажан... закривши очі, грає, ніби вправний митець, виписуючи барви своєю флюарою... (тут і далі курсив наш. – А. Г.)” [13, с. 123] (перегукується з цим: “Погляд Аліни випадково падає на мольберт. Полотно натягнуте, мов струни гітари. [...] Дівчина прислухалась до своїх пальців, які грали на струнах полотна” [13, с. 27]). Важливе при цьому переконання героїні, що картини вона все-таки пише сама: “Вона сама писала свої полотна. На рівні підсвідомості... Так, це не лише картини, забагато в них стихійності...” [13, с. 284].

Додамо, що гонихмарник напівдемонічної природи і, поряд із щезником, є втіленням іпостасі нечистого [1, с. 128]. Аліна, як і Іван – для гуцульського світу, – обраниця природи з аналогічними чи й ширшими за Іванові знаннями про світ: як потомствена відунка вона знається на травах і, здатна розрізняти в гонихмарнику ество людини і потвори, є своєрідним виключенням серед людей [13, с. 228]. Подібно Палійчук М. Коцюбинського, “задуманий все, востромляв очі кудись поза гори, неначе видів, чого не бачили другі...” [16, с. 186] (аналогічно див.: [16, с. 178]).

Функціонально співвідносна з образом гонихмарника роману Дари Корній постать Юри-мольфара з повісті “Тіні...”.

Притаманна “лебединій пісні” М. Коцюбинського (М. Євшан) вібрація усвідомлення людини її природного статусу від позиції “підпорядкована природі її частка” до переживання відчуття “господар природи” [детальніше див.: 5, с. 118] чітко простежується і в творінні сучасної письменниці, де людина усвідомлює свою могутність (мати Аліни разом з гонихмарником відчуває, що “...у високості їй підкоряється найменша краплинка води... Почуття ейфорії, могутності, незбагненої радості, чи то стихії входять у її тіло...” [13, с. 80]) і мізерність (Аліна в Карпатах: “Нічне небо рясно всіяне зорями. Тут, у горах, воно видається і близьким, і далеким водночас, а ти – зерниною в чорному полі вічності чи порошокною. Але важливою, такою потрібною, без якої вся ця безкінечність – лишень пустка, ні, не пустка – вакуум” [13,

с. 168]). Такі самі граничні почуття переживає Іван Палійчук М. Коцюбинського: “Полонина!.. Блакитне море збурених гір обляло Івана широким колом, і здавалось, що ті безконечні сині вали таки ідуть на нього, готові впасти до ніг” [16, с. 190]. – “Він хотів крикнути на всі легені... щоб захитати море верхів, але раптом почув, що його голос пропав би у сих просторах, як комариний писк...” [16, с. 190]. Така парадигма переживань героями свого статусу у світі відповідає принципу синкретичності існування людини і природи: “На власне архетипному рівні... природа є вмістилищем людини. На анагогічному рівні людина – це посудина для природи...” [24, с. 145].

Варті зіставлення нічні враження Аліни (наведені вище) й Івана: “Може, ніч затопила вже гори... і лиш одно Іванове серце глухо калата під кептарем у безконечних мертвих просторах?” [16, с. 202]. Суголосна класику Дара Корній, говорячи про необхідність людини-зернини, порошокки “полю вічності”. Підкреслимо доречність звертання в ілюстрації вказаного моменту до сприймання світу Іриною й Аліною. Останню не просто чекає зустріч із гонихмарником, як інших жінок її роду: в її житті повторюються окремі епізоди життя матері, супроводжувані відповідними переживаннями; у фіналі ж твору йдеться: “Аліна зовнішньо стає все більш схожою на молоду Ірину...” [13, с. 329].

До слова, за способом пантеїстичного світовідчуження і типом його вираження жіночий образ у романі близький постаті О. Кобилянської – сильної натури з “наклоном до містики” [12, т. 5, с. 243] і “фанатичної поклонниці природи” [12, т. 5, с. 222]. Зіставмо: для Ірини “ліс... став другою оселею... Добрий вірний приятель! ... Іринка слухала і розмовляла з лісом. Лишень тут відчувала себе вільною” [13, с. 59–60]. “Вона... розчиняється в ньому” [13, с. 76]. – О. Кобилянська пише: “Часто мені хочеться простягти руки до тих смerek на горах... Візьміть мене! Серед вас панує любов... і спокій...” [11, с. 140–141]. “Часом, як я лежала під смereками і прислухувалася їх шуму, – переносивсь його (яструба. – А. І.) оклик лісом, і я відповідала: “Я тут”” [12, т. 5, с. 398]. Ставлення до лісу виділяється особливо. У “Землі” О. Кобилянської читаємо: “Пишний, майже безмежний великан... задумався над тихими полями, а недалеко нього, почувши за собою *зеленого опікуна*, попіднімалися сільські хати” [12, т. 2, с. 7]. – “Зі всіх боків до села тулився праліс – суворий *приятель* та поважний *батько*. Своєю силою він боронив село та його мешканців від вітровів і лихого ока” (“Гонихмарник”) [13, с. 58] і т. ін..

Відзначимо введення в тексти “Гонихмарника” і “Тіней...” легенд Карпатського краю (тематично співвідносні міфи про виникнення гір) і те, як передано загальну атмосферу його дивосвіту (близькі в означеному плані навіть назви роману і повісті). Припускаємо відповідну стилізованість у “Гонихмарнику” й окремих пейзажних

замальовок, зокрема, пов’язаних з описами сонця: “Світанок ніжно і трепетно торкає голівки гір своєю молочною барвою... Слабкі, несміливі дотики сонця пестять землю, ніби дбайлива матуся, – обережно, щоб не сполохати рідну дитину після солодкого сну” [13, с. 196] – “вітер... старанно вичісував трави на полонині, як мати дитячу головку” [16, с. 192]; “Сходить Сонце. Воно ніби боязко спочатку, невпевнено визирає з-за горизонту” [13, с. 244], “Аліні здається, що Сонце зараз заплаче, йому майже боляче” [13, с. 302], воно “мов мала дитина” [13, с. 324] – “Та ось з-за гори встає вже бог – сонце і вкладає свою голову в землю” [16, с. 186]; Аліна “...дивиться в очі сонцю...” [13, с. 196] – “сонце простелило на небі свою корону і ось-ось покаже лице” [16, с. 203], “з’являється сонце – праве боже лице” [16, с. 186].

Оригінально вплетено в канву роману й лінію “Лісові пісні”: це улюблена книжка Аліни в дитинстві, і батько її тоді називає Мавкою [13, с. 205]; розповідаючи про побачену силу гонихмарника, Аліна каже матері: “...я зустріла Того, що Греблі Рве, чи В Скалі Сидить, Перелесника. Я не знаю, як воно називається насправді” [13, с. 206]. Прикметний протягом довгого часу зелений колір Аліниного волосся, те, що її мати “...виросла в глухому волинському польському селі” [13, с. 58] і що сама героїня ніби створює казку навколо себе. Останнє вабить Сашка: “Вона вигадує казки і дарує охоче всім, хто бажає чути, найвдячнішим слухачам – навіть місяцеві й горам... Вигаданий світ, у якому хочеться залишитися назавжди, бути поруч, щоб стати частинкою її казки” [13, с. 227], – виникає ефект “казки в казці”. Можемо говорити про своєрідне переакцентування порівняно з драмою-феєрією: сильна духом Аліна бореться за душу Сашка-гонихмарника (у Лесі Українки ж – Мавка, яка прагне людського, і слабший духом Лукаш). Вольова, бунтівна, сильніша за чоловічу натуру героїні роману доповнює галерею жіночих образів сучасної української прози, зокрема, фентезійної (порівняймо, наприклад, з образом Сніжани Панібратової “Дзеркала єдинорога” Л. Таран 2008 р.), що відповідає й письменницькій концепції [15].

Інновація Дари Корній в інтерпретації української міфології – показ характерниці, а також гонихмарниці: “Гонихмарник став жінкою, чи то жінка вперше стала Гонихмарником” [13, с. 280] – за суттю узгоджується з логікою української природи [2, с. 155]; художнє рішення такого типу вже застосовували в “Останньому Дон Кіхоті” (2000) М. і С. Дяченки, причому принцип підведення до образу гонихмарниці в Дари Корній на диво дяченківський, що раніше нами названо “передмовою” до “продовження” [4]. Однак, на відміну від Дон Кіхота М. і С. Дяченків, образ гонихмарника Дари Корній зазнає подвійної деміфологізації: разом із жіночою статтю отримує кардинально змінену в

перспективі функціонально-символічну характеристику.

Також укажемо різнорівневу спорідненість “Гонимарника” з “Домом на горі” В. Шевчука (приреченість жінок одного роду на певну – функціонально співвідносну – містичну зустріч в їх житті й мотивація поведінки в цьому контексті останньої з представниць сім’ї), “Вартами” С. Лук’яненка (і В. Васильєва) (опис певних особливостей відносин людей і представників ірраціонального світу) й деякими іншими творами. Традиційними в літературі стали активно використовувані Дарою Корній прийоми стирання меж між дійсністю, сном і потойбіччям, застосування картини (аналогічно – дзеркала) як вікна (чи дверей) до паралельного світу тощо. До речі, подвійне життя Аліни (вночі – в незвичайних “снах”-переходах в інший вимір), про яке йдеться в епілозі, відповідає способу існування сучасного супергероя американської й західноєвропейської літератури і кіно [7, с. 63].

Прикметно, що в романі Дари Корній традиційна для такого типу творів сюжетна модель “людина зближується з представником (-ами) містичного світу (потворою (-ами)) і протистоїть йому (їм) чи, рідше, перетворюється на частину цього світу” дещо змінюється: це вже історія відносин представників світла і темряви, ангельського й демонічного (фігурує в романі і святий Юрій-Змієборець як покровитель Львова). Створенню жахливого містичного образу в романі сприяють описи потворної сутності дводушника (“Істота з двома личинами. Один вродливий, добрий... інший – страшний, зморщений, знавіснілий, огидний, мов вивертень із самого пекла” [13, с. 81]), роздуми самого Сашка-Кажана про свою потворність в очах героїні (промовисте і його прізвисько: кажан – можлива з іпостасей темних сил): “Як вона дивилася на нього? Мов на найбридкіше створіння, котре лише своїм існуванням отрує докколишній світ” [13, с. 228]. Постає же Аліни, навпаки, овіяна ореолом небуденності, вищості (“Та дівчина ніби гоїдається в яскравому світлі, яке лине, здається, не тільки з вікна. Світло струменіє з дівчини. То ввижається, звичайно, але те видиво таке чарівне” [13, с. 224]) і в очах Сашка набуває недвозначного символізму: “...Аліна на Смотричі, мов ангел у зеленому вінку з її волосся, а за спиною крила, зіткані з південного вітру. Хто сказав, що ангели мають бути білими?” [13, с. 228] (в останньому цитованому уривку в образі Аліни поєднано риси язичництва (Мавки) і християнства (ангела)). Уві сні ж дівчина бачить себе крилатою [13, с. 262-263] (цікаво, що в перекладі з англійської прізвище героїні “Сутінків”, “Swan”, – “лебідь”).

До слова, подібно до образу нявки-Марічки в “Тінях...” образ Аліни в “Гонимарнику” зазнає художньої вібрації: в очах Сашка героїня – ангел, а в очах Градобура – відьма [13, с.278]. Порівняймо з епізодом зустрічі в повісті Івана з нявкою-Марічкою: “Він бачив перед собою

Марічку, але йому дивно, бо він разом з тим знає, що то не Марічка, а нявка. ... Свідомість його двоїлась. Чув, що коло його Марічка, і знав, що Марічки нема на світі, що се хтось інший веде його у безвісті, у недеї, щоб там загубити” [16, с.217-218].

Намір героїні вибороти в Градобура людську душу Сашка й відповідно співчуття дівчини гонимарнику, спроба подивитись на світ його очима і ствердження безвиході його становища [13, с. 212], підкреслення недосконалості самих людей (“...люди не менше зло, ніж Градобури” [13, с. 212]) зумовлюють зближення в книзі полюсів доброго і злого, що вписує роман до корпусу поширених в останній третині ХХ - І десятилітті ХХІ ст. творів, де підкреслено розмитість межі понять добра і зла або їх відносність, де часом функції добро- і злотворення набуваються одним містичним персонажем із традиційно однозначною символістською семантикою (наприклад, у “Вартах” С. Лук’яненка (і В. Васильєва)) або ж представниками протилежних щодо цих функцій надприродних сил (Мінотавр з однойменної п’єси Л. Каверіної набуває рис Христа і Прометєя, єдиноріг із “Шляху єдинорога” Г. Вирена втілює агресію й руйнівну силу; за праву справу борються вампір на ім’я Ангел (Ангелус) з однойменного телесеріалу 1999-2004 рр. реж. Дж. Уїдона, Хеллбой (“hell” у пер. з англ. – “пекло”) з однойменної кінодиалогії реж. Г. дель Торо 2004-2008 рр. та багато інших персонажів цього часу). Недарма бабуся Аліни каже доньці: “Світ, дитиночко, не чорно-білий. Те, що вчора здавалося добром, легко може стати нині злом, і наоборот тоже буває...” [13, с.74].

Більш того, героїня Дари Корній говорить про трагедію гонимарника як про хворобу людини, якій потрібна допомога: “Я ж не відвернулася від Марти, коли вона осліпла. Вона в певному розумінні покруч також” [13, с.212]. Наведені слова Аліни звучать вельми гуманно (і знущально щодо хворої людини) й відповідають означеній нами раніше тенденції літератури останньої третини ХХ - І десятиліття ХХІ ст.; водночас вони можуть розцінюватись по-різному. Одну з точок зору на це дотепно і влучно сформулював П. Крусанов [17, с. 26].

Сприяє показу трагізму становища гонимарника Сашка ситуація, в якій він стає жертвою кохання (“Як воно, хлопче, бути на місці жертви?” [13, с.228]). Поглиблює драматизм усвідомлення Кажаном неможливості бути з обраницею й не бути з нею. Апелювання ж до традиційних структур вивисує душевний біль персонажа до світових масштабів: “Кажан розуміє – він знайшов її. Ту, кого Майстер називав Маргаритою, Орфей – Евридікою, Амур – Психеєю. Але він осоружний для неї, покруч. Як із цим тепер жити?” [13, с.29].

Спостереження над інтертекстуальним шаром книги Дари Корній (його потужність у цілому

зрозуміла й пояснена самим текстом: мати головної героїні, інтелектуалки, яка шукає відповіді на свої питання в книжках [13, с.19], – вчителька української літератури) засвідчують, що мережу епіграфів у романі складають звертання до класичної й сучасної української літератури і фольклору. Безпосередньо ж у тексті підрозділів “Тонихмарника” безумовно домінує зарубіжний культурно-літературний контекст, що, з огляду на проблемно-тематичний комплекс, національний пафос твору тощо є неочікуваним. Коло алюзій і ремінісценцій на українську літературу, живопис, музику і деякі інші мистецькі сфери значно вужче за аналогічний обшир зарубіжних відсилань: серед згадуваних Гомера, Аристофана, Данте, Ф. Петрарки, В. Шекспіра, М. де Сервантеса, Вольтера, Г.-Х. Андерсена, Й. В. Гете, Гі де Мопассана, М. Мітчелл, О. Пушкіна, Л. Керролла, Франсуа Війона, Т. Манна, Ф. Кафки, М. Горького, М. Булгакова, А. де Сент-Екзюпері, А. Ліндгрена, Х. Л. Борхеса, Г. Г. Маркеса, П. Коельо, С. Кінга й інших митців, їх творів чи реалій останніх часом зринають аналогічні згадки про Г. Сковороду, Т. Шевченка, І. Франка, Лесю Українку, О. Довженка, М. Вінграновського, Л. Костенко. Для прикладу: інтертекстуальність російської саги “Варти” С. Лук’яненка (і В. Васильєва), в одній з частин якої дотепно обіграно слоган щодо відродження Росії [18, с. 44], переважно орієнтована на власне російський культурно-літературний простір.

Особливою в “Тонихмарнику” є лінія С. Кінга. Прикметно, що в снах - символічних попередженнях Аліна бачить себе саме в його легендарній Темній вежі (наочний же образ вежі письменниця добирає з картин Дж. де Кирико, що органічно тексту), на яку піднімається і з якої падає і врятована. Очевидно, ситуативно співвідносні в “Тонихмарнику” сцени, пов’язані з Темною вежею і гімалайською горою Вершина світу (Кайлас), а постать Аліни в певному сенсі близька образу героя “Темної вежі” С. Кінга Роналда Діскейна.

Важливу роль в українському романі відіграє також живописно-музичний інтертекст: А. Вівальді, Т. Альбіні, І. С. Бах, Л. ван Бетховен, Ф. Мендельсон згадані поруч з українськими ансамблем “Дніпро” й рок-гуртом “Океан Ельзи”, а Л. да Вінчі, Рафаель Санті, Рембрант, К. Моне, Ван Гог, М. Реріх, П. Пікассо, Дж. де Кирико, С. Далі, Ж. Брак – поруч з І. Трушем.

Як і в багатьох інших творах, де опрацьовано легендарно-міфологічні структури (напр., “Останній єдиноріг” П. Бігла 1968 р., “Звільнений Франкенштейн” Б. Олдісса 1973 р., “Єдиноговий гамбіт” Д. Бішофа 1986 р., “Код Атлантиди” С. Павлоу 2001 р., “Толем, російська версія” А. Левкіна 2002 р., “Атлантида” Д. Гіббінса 2006 р., “Дзеркало єдиногого” Л. Таран 2008 р. тощо), в “Тонихмарнику”

детально прописано особливості природи ключової містичної істоти. Включення до художніх текстів подібних по-різному оформлених “довідок” про відповідні легендарно-міфологічні образи – у діалогах персонажів, як окремих відступів тощо, – вірогідно, адресоване не вповні обізнаному з нюансами фольклору й міфології читачеві. Потребу популяризації серед українців інформації про національну міфологію оговорює, до речі, й сама авторка [15].

Роман “Тонихмарник” актуальний нині, коли в добу великої дисгармонії людської душі, розірваності особистості сучасника так важливі віднайдення істинно людського, гуманістичного, яке варте боротьби за нього. Йдучи за українською міфологією й описуючи буквально перебування в тілі людини двох сутностей, самопожертву, Дара Корній водночас говорить про важливість цілісності особистості (бабуся каже Ірині: “Нема ніц гіршого від роздвоєнне душі” [13, с. 74]), необхідність уміння розпізнавати добре і зло, високе й низьке, протистояння яких у людині одвічне (досвід обігрування подвійності людської природи в літературі значний: назвемо хоча б класичну “Дивну історію доктора Джекіла і містера Хайда” Р. Стівенсона 1886 р.). Письменницька схильність до моралізму помітна, зокрема, в максимах типу: “Щоб прозріти... слід стати сліпим” [13, с. 153], “Яку ватру розпалиш у собі – таким буде і світ довколишній” [13, с. 285] тощо.

Однак твір містить як окремі причинно-наслідкові нестиковки (зокрема, Сашко-Кажан відбуває покарання за порушення клятви вічності, хоча підселення надприродної сутності в тіла чоловіків його роду відбулося всупереч угоди містичних істот і людей [13, с. 278]), так і стильові недоліки: наприклад, Аліна в пошуках виходу з безчасся “...садовить Сашка на землю, сперши спиною на невидиму стіну. Сама ж похапцем промацує кожний міліметр тої невидимості, можливо, тут є ще одні двері, *мов у супермаркетах...*” [13, с. 311] (на гумористичне сприймання цитований уривок не орієнтований, оскільки гумор в авторки піднесено дещо по-іншому: “вірний етюдоносець Петро Панса” [13, с. 147], “Кажан на даху! ... А мо’ й Карлсон, тільки замість моторчика флюяра” [13, с. 131] тощо). Хоча, як зазначалося, певна парадоксальність мислення притаманна й самій письменниці, яка словами: ““Тонихмарником” прагнула довести, що рідна міфологія нічим не гірша, а навіть краща за світову” [цит. за: 15], – ніби відокремлює українську міфологію від світової й протиставляє частину цілому (вірогідно, панівний у романі зарубіжний культурно-літературний інтертекст покликаний відтінити національний колорит зображуваного). Проблемна коректність і такого опусу: “...мама завжди вдягалася зі смаком, бездоганно... “І звідки у вчителя української літератури такий художній смак!?” – Такі кокетливі «реверанси»

любив робити мамі тато. Авжеж, це правда!” [13, с. 46].

Як видно, ідейно й за формою втілення “Гонихмарник” органічний літературно-мистецьким тенденціям останньої третини ХХ - І десятиліття ХХІ ст., написаний із дотриманням українських літературних традицій при їх творчому розвитку і системному звертанні в розкритті проблемно-тематичного комплексу до зарубіжного досвіду. Спроба Дари Корній ввести в національну літературу художню інтерпретацію нового образу з корпусу української “нижчої міфології” містить чимало оригінальних рішень, покликана передати національний колорит і, хоч і не позбавлена учнівських рис, може вважатися черговим успішним кроком на шляху вибудовування українською літературою власної міфотворчої традиції нової доби. Відповідно доцільним уявляється висвітлення динаміки рівня творчої майстерності Дари Корній у контексті комплексного розгляду її доробку, а також подальший аналіз молодого українського фентезі в цілому крізь призму традиції й новаторства. Визнання “Гонихмарника” в українському соціумі також свідчить про цілком певний стан національного культурно-літературного простору і потребу поглибленого психологічного вивчення останнього.

1. *Войтович В.* Українська міфологія / В. Войтович. – К.: Либідь, 2002. – 664 с. 2. *Гримич М.* Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців: (Когнітивна антропологія) / М. Гримич. – К.: Віпол, 2000. – 379 с. 3. *Гурдуз А.* “Варти” С. Лук’яненка (і В. Васильєва) в мистецькому контексті межі ХХ-ХХІ ст. / А. Гурдуз, К. Шаталова // Література. Фольклор. Проблеми поетики. – К.: Твім інтер, 2009. – Вип. 33. Ч. 1. – С. 180-190. 4. *Гурдуз А.* Український Дон Кіхот: “передмова” до “продовження” / А. Гурдуз, О. Косенчук // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 2. – С. 5-7. 5. *Гурдуз А.* Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській “прозі про землю” кінця ХІХ - першої третини ХХ ст.: моногр. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. – 216 с. 6. *Гурдуз А.І.* Літературна мінотаврїана ХХ - початку ХХІ ст. / А. І. Гурдуз // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 6. – С. 51-56. 7. *Гурдуз А.І.* Постійність рухливого: ізоморфізм ключових традиційних образів і мотивів у літературі / А. І. Гурдуз // Зарубіжна література в школах України. –

2009. – № 12. – С. 63-64. 8. *Зборовська Н.* Літературний процес і завдання критики / Н. Зборовська // Слово і Час. – 2004. – № 4. – С. 3-7. 9. *Капранов В.* “Українська фантастика – вполне”: бесіда с братами Капрановими [Електронний ресурс] / В. Капранов, Д. Капранов; вєл В. Пузій // Реальность фантастики. – 2003. – № 3 (3). – Режим доступу: <http://www.rf.com.ua/article/75>. 10. *Кинг С.* О Стефани Майер: интервью с С. Кингом [Електронний ресурс] / Стивен Кинг. – Режим доступу: <http://eksmo-live.livejournal.com/5152.html>. 11. *Кобилянська О.* Слова зворушеного серця: Щоденники; Автобіографії; Листи; Статті та спогади / О. Кобилянська. – К.: Дніпро, 1982. – 359 с. 12. *Кобилянська О.Ю.* Твори: в 5 т. / Кобилянська О.Ю. – К.: Держлітвидав, 1962-1963. 13. *Корній Д.* Гонихмарник / Дара Корній; передм. Люко Дашвар. – Харків: Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”, 2010. – 336 с.: іл. 14. *Корній Дара* (М. Замойська) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.koronatsiya.com/pro-avtor-v/dara-korniy-miroslava-zamoyska. 15. *Корній Д.* [Про Стефані Майер]: інтерв’ю в київ. книгарні “С” 01.06.2012 р. [Електронний ресурс] / Дара Корній; модератор М. Кідрук. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=8hJ-mwDp5ml&feature=relmfu>. 16. *Коцюбинський М.М.* Тіні забутих предків / М.М. Коцюбинський // Твори: в 7 т. – К.: Наукова думка, 1974. – Т. 3: Оповідання; Повісті (1908-1913). – С. 178-227. 17. *Крусанов П.* Американская дырка: роман / Павел Крусанов // Октябрь. – 2005. – № 8. – С. 3-49. 18. *Лукьяненко С.В.* Ночной Дозор / С.В. Лукьяненко. Дневной Дозор / С.В. Лукьяненко, В.Н. Васильев. – М.: АСТ: Транзит-книга, 2006. – 763 с. 19. *Майер Б.О.* “Иные” в литературе и в жизни / Б. О. Майер // Идеи и идеалы: журнал. – 2010. – № 4 (6). – Т. 1. – С. 104-109. 20. *Ренн О.* “Гонихмарник” vs “Сутінки” [Електронний ресурс] / Ольга Ренн. – Режим доступу: <http://sumno.com/literature-review/gonyhmarnykvvs-sutinky/>. 21. Рецензії в пресі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avtura.com.ua/book/505/reviews>. – Рец. на кн.: Корній Д. Гонихмарник / Дара Корній. – Харків, 2010. – 336 с.: іл. 22. *Чёрный И.* “Mater et Magistra”: Размышления о фантастике вообще и современной фантастике Украины в частности [Електронний ресурс] / И. Чёрный // История фэндома. – 2000. – Режим доступу: fandom.rusf.ru/about_fan/cherny_05.htm. 23. *Stephen King says ‘Twilight’ author ‘can’t write’* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://today.msnbc.msn.com/id/29001524>. 24. *Frye N.* Anatomy of Criticism: Four essays / Northrop Frye. – London: Penguin Books, 1990. – 383 p.

Катерина Гурдуз

Концепти стихій в антивоєнних романах Е.М. Ремарка й О. Гончара

У статті робиться спроба аналізу концептів води, землі, повітря, вогню та рослинності як смислових стрижнів пейзажистики в антивоєнних романах Е. М. Ремарка й О. Гончара. Об’єктами дослідження стали тексти “На Західному фронті без змін”, “Людина і зброя” і “Циклон”.

The article gives an attempting of analysis of the concepts of water, earth, air, fire and vegetation as semantic centers of the landscape descriptions in the antimilitary novels by E. M. Remark and O. Honchar.